

TRASHËGIMIA KULTURORE NË

FO KU S.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË SHQIPËRI

TRASHËGIMIA
KULTURORE NË
FO
KU
S.

BOTIMI I TEKSTEVE BURIMORE
MBI PRAKTIKAT E RUAJTJES DHE
MENAXHIMIT TË TRASHËGIMISË
KULTURORE NË GJUHËN SHQIPE

Titulli: “Trashëgimia Kulturore në Fokus: Botimi i teksteve burimore mbi praktikat e ruajtjes dhe menaxhimit të trashëgimisë kulturore në gjuhën shqipe”

Botimi është mundësuar nga “Trashëgimia Kulturore pa Kufij Shqipëri” (Cultural Heritage without Borders Albania (CHwB Albania) me mbështetjen financiare të Suedisë nëpërmjet Agjencisë Ndërkombëtare për Zhvillim.

Përkthimet nga origjinali: Të ndryshëm referuar në çdo dokument përkatësisht

Redaktoi: Boiken Abazi

Parathënie për botimin nga: Elena Mamani, Lorenc Bejko dhe Boiken Abazi

Koordinoi procesin e përkthimeve dhe publikimit:

Elena Mamani, Regina Vathi, Pezana Rexha

Foto: © Bjori Thana, Regina Vathi

Dizajni: Ina (Hina) Shkëmbi, Joniz Osmanagaj

© CHwB Albania © ICOMOS Albania

Viti i botimit: 2023

196 f.: me foto ; 21 x 21 cm

ISBN: 9789928801081

1.Pasuria kulturore 2.Ruajtja dhe restaurimi 3.Menaxhimi 4.Shqipëri

904 :72 .03(496.5)

Shtëpia Botuese: “Graphic Line-01”

This work is distributed under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licence, which enables re-users to copy and distribute the material in any medium or format in non-adapted form only, for non-commercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Ky botim publikohet bazuar në licencën nga “Creative Commons BY-NC-ND 4.0”, e cila u mundëson ripërdoruesve të kopjojnë dhe shpërndajnë materialin në çdo mënyrë komunikimi ose format, por vetëm duke mos kryer përshtatje të formës, duke mos e përdorur për qëllime tregtare, si dhe për aq kohë sa i jepet krijuesit atributi përkatës.

KONSERVIMI DHE RESTAURIMI | KARTË

KARTA E TRASHËGIMISË SË NDËRTIMEVE POPULLORE

Ratifikuar nga Asambleja e 12-të e Përgjithshme e ICOMOS-it,
në Meksikë, Tetor 1999.

ICOMOS

Përkthyer nga: Joli Mitrojorgji.
Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni origjinal ©ICOMOS. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar ICOMOS-it. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e ICOMOS-it, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

HYRJE

Trashëgimia e ndërtimeve popullore luan një rol qendror në ndjenjat dhe krenarinë e gjithë popujve. Ajo është pranuar si produkt karakteristik dhe tërheqës i një shoqërie. Duket informale, por është gjithsesi e rregullt. Është e dobishme dhe njëkohësisht interesante dhe e bukur. Është një fokus i jetës bashkëkohore dhe njëkohësisht dëshmi e historisë së shoqërisë. Edhe pse është vepër e njeriut, është gjithashtu krijim i kohës. Do të ishte e padenjë për trashëgiminë njerëzore nëse nuk do të tregohej kujdes për të konservuar këto harmoni tradicionale që përbëjnë thelbin e ekzistencës së vetë njeriut.

Trashëgimia e ndërtimeve popullore është e rëndësishme. Ajo është shprehja themelore e kulturës së një komuniteti, e marrëdhënies me territorin e tij, dhe njëkohësisht është edhe shprehje e larmisë kulturor të botës.

Ndërtimet popullore janë mënyra tradicionale dhe e natyrshme sipas së cilës strehohen komunitetet. Ky lloj ndërtimi është një proces i vazhdueshëm që përfshin ndryshimet e nevojshme dhe përshtatjen e vazhdueshme si përgjigje ndaj kufizimeve shoqërore dhe mjedisore. Mbijetesa e kësaj tradite rrezikohet në mbarë botën nga forcat e homogjenizimit ekonomik, kulturor dhe arkitektonik. Mënyra se si mund të përballohen këto forca është një problem themelor që duhet adresuar si nga komunitetet ashtu edhe nga qeveritë, planifikuesit, arkitektët, konservuesit dhe nga grupe ndërdisiplinore specialistësh.

Për shkak të homogjenizimit të kulturës dhe transformimit global socio-ekonomik, strukturat popullore në mbarë botën janë jashtëzakonisht shumë të cënueshme, dhe përballen me probleme serioze të daljes jashtë përdorimit, ekuilibrit të brendshëm dhe integritimit.

Pra, është e nevojshme që krahas Kartës së Venecias të përcaktohen parime për mënyrën e përkujdesjes dhe mbrojtjes së trashëgimisë tonë të ndërtimeve popullore.

ÇËSHTJE TË PËRGJITHSHME

1. Shembuj të popullores mund të dallohen prej:
 - a. Një mënyre ndërtimi që është përhapur brenda një komuniteti;
 - b. Një karakter i dallueshëm vendas ose rajonal që i përshtatet mjedisit;
 - c. Një koherencë e stilit, formës dhe dukjes, ose prej përdorimit të atyre tipologjive ndërtimore tradicionale që tashmë kanë zënë vend;
 - d. Një ekspertizë tradicionale në projektim dhe ndërtim që përcillet në mënyrë informale;
 - e. Një përgjigjeje efektive ndaj kufizimeve funksionale, shoqërore dhe mjedisore;
 - f. Një zbatim i efektiv i sistemeve dhe mjeshtërive tradicionale ndërtimore.
2. Vlerësimi dhe mbrojtja e suksesshme e trashëgimisë popullore varet nga përfshirja dhe mbështetja e komunitetit, përdorimi dhe mirëmbajtja e vazhdueshme.
3. Qeveritë dhe autoritetet përgjegjëse duhet të njohin të drejtën e të gjitha komuniteteve për të ruajtur traditat e tyre të jetesës, për t'i mbrojtur ato nëpërmjet të gjitha mjeteve ligjore, administrative dhe financiare në dispozicion, si dhe për t'ia përcjellë brezave të ardhshëm.

PARIMET E KONSERVIMIT

1. Konservimi i trashëgimisë së ndërtimeve popullore duhet të kryhet me ekspertizë ndërdisiplinore duke njohur njëkohësisht pashmangshmërinë e ndryshimit dhe zhvillimit, si dhe nevojën për të respektuar identitetin kulturor që ka komuniteti.
2. Puna bashkëkohore mbi ndërtesat, ansamblet dhe vendbanimet popullore duhet të respektojë vlerat e tyre kulturore dhe karakterin e tyre tradicional.
3. Popullorja rrallëherë përfaqësohet nga një strukturë e vetme, dhe ajo konservohet më së miri duke mirëmbajtur dhe ruajtur zonë pas zone ansamble dhe vendbanime me karakter përfaqësues.
4. Trashëgimia e ndërtimeve popullore është pjesë e pandashme nga peizazhi kulturor dhe kjo marrëdhënie duhet të merret parasysh në zhvillimin

e përqasjeve të konservimit.

5. Popullorja përfshin jo vetëm formën fizike dhe strukturore të ndërtesave, jo vetëm strukturat dhe hapësirat, por edhe mënyrat se si ato përdoren dhe kuptohen, si dhe traditat dhe aspektet jomateriale që lidhen me to.

UDHËZIME MBI PRAKTIKAT

6. **Hulumtimi dhe dokumentimi.** Çdo ndërhyrje fizike në një strukturë popullore duhet bërë me kujdes dhe duhet të paraprihet nga një analizë e plotë e formës dhe strukturës së saj. Ky dokument duhet mbajtur në një arkiv ku publiku ka qasje.
7. **Vendndodhja, peizazhi dhe ansamblet (grupet) e ndërtesave.** Ndërhyrjet në strukturat popullore duhet të kryhen duke respektuar dhe ruajtur integritetin e vendndodhjes, marrëdhënien me peizazhin fizik dhe kulturor, si dhe marrëdhëniet e një strukture me tjetrën.
8. **Sistemet tradicionale të ndërtimit.** Vazhdimësia e sistemeve tradicionale të ndërtimit dhe mjeshtërive artizanale të lidhura me populloren është thelbësore për të shprehurit e popullores, dhe është esenciale për riparimin dhe restaurimin e këtyre strukturave. Aftësi të tilla duhet të ruhen, të regjistrohen dhe t'u përcillen brezave të rinj të zejtarëve dhe ndërtuesve nëpërmjet arsimit dhe trajnimit.
9. **Zëvendësimi i materialeve dhe i pjesëve.** Ndryshimet që në mënyrë legjitime u përgjigjen kërkesave të përdorimit bashkëkohor duhet të realizohen nëpërmjet shfrytëzimit të atyre materialeve që ruajnë një konsistencë të të shprehurit, pamjes, sipërfaqes dhe formës në të gjithë strukturën, si dhe konsistencën e materialeve të ndërtimit.
10. **Përshtatja.** Përshtatja dhe ripërdorimi i strukturave popullore duhet të kryhet duke respektuar integritetin e strukturës, karakterin dhe formën e saj, si dhe në përputhje me standardet e pranueshme të jetesës. Aty ku nuk ka ndërprerje në përdorimin e vazhdueshëm të formave popullore, një kod etik brenda komunitetit mund të shërbejë si një mjet për ndërhyrjet.
11. **Ndryshimet dhe restaurimet sipas periudhave.** Ndryshimet në kohë duhet të vlerësohen dhe të kuptohen si aspekte të rëndësishme të arkitekturës popullore. Normalisht, qëllimi i ndërhyrjeve në strukturat popullore nuk do të jetë përputhja e të

gjitha pjesëve të një ndërtese me një periudhë të vetme.

12. **Trajnimi.** Me qëllim ruajtjen e vlerave kulturore të të shprehurit të trashëgimisë popullore, qeveritë, autoritetet përgjegjëse, grupet dhe organizatat duhet ta vënë theksin tek çështjet në vijim:
 - a. Programe arsimore për konservuesit në frymën e parimeve të trashëgimisë popullore;
 - b. Programe trajnimi për të ndihmuar komunitetet në ruajtjen e sistemeve tradicionale ndërtimore, materialeve dhe mjeshtërive artizanale;
 - c. Programe informuese që përmirësojnë vetëdijësimin e publikut në lidhje me trashëgiminë popullore, veçanërisht te brezi i ri.
 - d. Rrjete rajonale të arkitekturës popullore për të shkëmbyer ekspertizë dhe përvoja.